

# SOSYAL BASKINLIK YÖNELİMİNİN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİYLE İLİŞKİSİ

Sultan OKUMUŞOĞLU<sup>1</sup>

## ÖZ

Literatürde sosyal baskınlık yöneliminin bir kişilik özelliği olmaktan daha çok, kişilik özellikleriyle ilişkili bir tutum olabileceği noktasından hareketle bu ilişkiyi inceleyen araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın amacı sosyal baskınlık yöneliminin kişilik özellikleriyle ilişkisinin araştırılmasıdır. Analiz sonuçlarına göre, eğitim, cinsiyet ve işbirliğine yatkınlık karakter boyutu değişkenlerinin sosyal baskınlığa ait varyansın %30,6'sını açıkladığı, erkeklerin sosyal baskınlık eğiliminin kadınlardan daha fazla olduğu görülmektedir. Kadınlar kendini yönetme ve işbirliğine yatkınlık karakter boyutlarında erkeklerden daha yüksek puanlar almıştır. İşbirliğine yatkınlık ve kendini yönetme karakter özelliklerinde düşük puanların, sosyal baskınlık yönelimindeki artışla ilişkili olduğu saptanmıştır. Sosyal baskınlık yönelimi ilk tanımlandığında grup temelinde ayrımcılığı desteklemekle ilişkili bir kişilik özelliği olarak kavramsallaştırılmışsa da giderek kimi kişilik özellikleriyle ilişkilendirilebilecek bir tutum olarak tanımlanmasının daha doğru olabileceği görüşü öne çıkmıştır. Bu çalışmanın bulgularının sosyal baskınlık yöneliminin tutum olarak kavramsallaştırılmasıyla paralel olduğu söylenebilir.

**Anahtar Sözcükler:** Sosyal Baskınlık Yönelimi, Mizaç, Karakter, Kişilik Özellikleri, Tutumlar, Sosyal Kimlik.

---

<sup>1</sup> Yrd.Doç.Dr.,Lefke Avrupa Üniversitesi, Fen Edebiyat Fk., Psikoloji Bölümü,ssehitoglu(at)eul.edu.tr

# THE RELATIONSHIP OF SOCIAL DOMINANCE ORIENTATION WITH PERSONALITY FEATURES

## ABSTRACT

There are studies which conducted on the base of the idea that social dominance orientation is not a personality dimension but rather an attitude which has relationship with personality. The purpose of this study is investigation of the relationship of social dominance orientation with personality features. According to findings %30,6 of the variance of social dominance orientation is explained by education, gender, and cooperativeness character dimension. Women differed from men with higher scores in self directedness and cooperativeness. It was determined that lower scores in terms of cooperativeness and self directedness character dimensions is related with higher scores in social dominance orientation. Despite the fact that at first social dominance orientation have been introduced as a personality factor which is related with supporting group based discrimination, recently social dominance orientation is accepted as an attitude which has relationship with certain personality features. The findings of this study are parallel with the conceptualisation of social dominance as an attitude.

**Key Words:** Social Dominance Orientation, Temperament, Character, Personality Features, Attitudes, Social Identity.

Okumuşoğlu, Sultan. "Sosyal Baskınlık Yöneliminin Kişilik Özellikleriyle İlişkisi". *ulakbilge* 5. 12 (2017): 881-895

Okumuşoğlu, S. (2017). Sosyal Baskınlık Yöneliminin Kişilik Özellikleriyle İlişkisi. *ulakbilge*, 5 (12), s.881-895.

## Giriş

Sosyal Baskınlık Teorisi'ne göre sosyal baskınlık yönelimi 'ötekine' yönelik önyargının, dolayısıyla "dış gruplara" karşı ayrımcılığın güçlü yordayıcısıdır (Sidanius, Pratto, Laar ve Levin, 2004). Buna göre, şiddet kısır döngüsünün başlaması ve devamlılığında, yapısal şiddetin sinsi biçimde sistemlere sızmasında ve yapısal şiddetten doğrudan şiddete geçilmesinde kişilerin "sosyal baskınlık yönelimleri" önem taşır.

Başlangıçta -Sidanius ve Pratto'nun (1999) ilk kavramsallaştırmasına göre- sosyal baskınlık yönelimi bireyin ırk, cinsiyet, milliyet, din ve benzeri faktörlere göre belli grupların baskın olmasını destekleyip desteklemediğine bakılarak araştırılan bir kişilik özelliği olarak tanımlanmıştır (Sidanius ve Pratto, 1999, s.61).

Tutumlar bireyin belli bir objeye ilişkin olumlu veya olumsuz yaklaşma biçimindeki psikolojik bir eğilimi olarak, söz konusu psikolojik objeye ilişkin duygu, düşünce ve davranışlarını ortaya çıkaran psikolojik bir eğilim olarak tarif edilmektedir (Smith, 1968). Sosyal kimlik bakış açısından hareketle, kimileri sosyal baskınlık yöneliminin olumsuz tutumların nedeni olan bir kişilik özelliği olmaktan daha çok bireyin belli sosyal konteksteki belli gruplara yönelik tutumlarının yansımından ibaret olduğunu ileri sürmüştür (Schmitt ve ark., 2003). Buna göre sosyal baskınlık yönelimi; grup temelli hiyerarşi ve eşitsizliğe yönelim, ilgili sorular yanıtlanırken kişinin o gruba ilişkin tutumlarının akılda tutulmasıyla ilişkilendirilmektedir. Bu nedenle sosyal baskınlık tutumlarının farklı sosyal kontekslere bağlı olarak azalıp çoğalabilir, dalgalanabilir ve sürekli değişim gösterebilir olduğu ileri sürülmektedir (Huang ve Liu, 2005; Lehmiller ve Schmitt, 2007). Sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan kişilerin ayrımcılığı desteklemesi ise başkalarına empati duyabilme ve içine alabilmede (kucaklayabilmede) azalmayla ilişkilendirilmektedir (Pratto ve ark., 1994). Sosyal baskınlık yöneliminde empati ve içine almada azalmanın oynadığı rol kadar, 'daha önemsiz' grupların dezavantajlarını meşrulaştırabilme ihtiyacının da rol oynadığına dikkat çekilmektedir. Kişilerin kendi iç grupları lehine olan ayrımcılık ve haksızlığı meşrulaştırıcı mitlere gereksinimi olduğu ileri sürülmektedir (Levin ve ark., 2012).

Bazı insanların diğerlerinden daha önyargılı oluşunu açıklamada iki ayrı görüş ileri sürülmüştür. Birincisi kişilik açıklamasıdır: Önyargının bireyin içindeki kişilik veya kişilikle ilişkili değişmez faktörlerin sonucu olduğu ileri sürülür (Duckitt, Wagner, Du Plessis, ve Birum, 2002; Ekehammar, Akrami, Gylje, ve Zakrisson, 2004). Diğer görüş ise sosyopsikolojik açıklamadır: Önyargının kişinin

dış dünyasıyla bağlantılı faktörlerin sonucu olduğu ileri sürülür. Buna göre önyargı, örneğin sosyal grup üyeliği, sosyal kimlik, sosyal sınıflandırma, sosyal durum gibi faktörlerin sonucudur (Guimond, Dambrun, Michinov ve Duarte, 2003; Reynolds, Turner, Haslam ve Ryan, 2001) .

Biyopsikososyal kişilik modeline göre kişilik, mizaç ve karakter bileşkelerini içerir. Biyopsikososyal Model'e göre mizaç, bağlantı kurma, duyumsama ve motivasyon gibi duygulara dayalı beceri ve alışkanlıkların altında yatan süreçlerle ifade edilir. Yani mizaç kişiliğın duygusal özü ile ilişkilendirilir. Karakter ise, kavramsal öğrenmeye dayanan sembolize etme ve soyutlaştırma süreçleri olarak tanımlanır. Dolayısıyla bu modele göre karakter kişiliğın kavramsal özü ile ilişkilendirilir (Cloninger ve Svrakic, 2000). Kalıtsallık atfedilen (yüklenen) mizaç boyutlarının erken çocukluk döneminden itibaren gözlenebildiği, karakter boyutlarının ise yetişkinlikte olgunlaştığı ileri sürülür. Bunu destekleyici bir bulgu olarak yaş ile kendini yönetme ve işbirliğine yatkınlık arasındaki pozitif korelasyon örnek olarak gösterilebilir. Sözü edilen bulgu karakterin yaşla gelişim gösterdiği savını destekleyen bir bulgu olarak ifade edilebilir (Cloninger, Svrakic ve Przybeck, 1993).

Sosyal baskınlık yönelimi ilk olarak sosyal ve politik tutumları yordayan bir kişilik değişkeni olarak ortaya atılmışsa da (Sidanius ve Pratto, 1999) sonraki çalışmalarda kişilik değişkeni olarak tanımlanması sorgulanmıştır (Duriez, VanHiel ve Kossowska, 2005; Kreindler, 2005). Bu eleştirilerin ışığında sosyal baskınlık yöneliminin bir kişilik özelliğinden daha çok bir tutum olarak tanımlanabileceği görüşü giderek kabul görmüştür.

Birtakım araştırmalarda sosyal baskınlık yönelimi ve benzeri tutumların kişilik özellikleri ile ilişkisi araştırılmıştır. Kişilik ile sosyal baskınlık yöneliminin ilişkisinin araştırıldığı çalışmalarda yüksek sosyal baskınlık yöneliminin düşük hemfikir olma özelliği ile ve bazen de düşük yeniliğe açıklıkla ilişkili olduğu bildirilmiştir (Ekehammar ve ark., 2004).

Sosyal baskınlık yönelimlerinin sürdürülebilir barışın inşasındaki önemi düşünüldüğünde konuya ilişkin araştırmaların önemi anlaşılmaktadır. Dolayısıyla sosyal baskınlık yöneliminin değiştirilmesi mümkün bir tutum mu yoksa değiştirilemez bir kişilik özelliği mi olduğu gibi, hangi mizaç ya da karakter özellikleri ile ne kadar ilişkili olduğu gibi sorular önem kazanmaktadır. Literatür bilgilerinin ışığı altında bu çalışmanın amacı sosyal baskınlık yöneliminin kişilik özellikleriyle ilişkisinin araştırılmasıdır.

## Yöntem

### Katılımcılar

Katılımcılar erişilebilirlik ilkesine göre ulaşılmış olan (kartopu örneklem), genel toplumdaki 96 kişidir. Katılımcıların 49'u kadın, 47'si erkektir. Bilgilendirmeyi takiben araştırmaya katılmaya gönüllü olmuşlardır. Katılımcıların yaş aralığı 20 ile 30 arasındadır (Ort.=23,927, SS=2,692). Eğitim düzeyi açısından 57'si üniversite mezunu, 29'u lise mezunu, 10'u ortaokul mezunudur.

### Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama araçları olarak, demografik bilgi formu, Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği ve Mizaç ve Karakter Envanteri kullanılmıştır.

#### Demografik Bilgi Formu:

Katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi gibi demografik bilgileri bu form ile toplanmıştır.

### Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği

Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği, Sidanius, Levin ve Pratto'nun (1996) geliştirdiği, grup temelinde ayrımcılığın ve eşitsizliğin desteklenmesine ilişkin tutumları ölçen 16 soruluk, yedili likert tipi bir ölçektir. Türkçe standardizasyonunu Karaçanta (2002) yapmıştır. Ölçeğin Alfa değeri .85, iki yarı güvenilirliği .79 ve test-tekrar test güvenilirliği .86 olarak bildirilmiştir.

### Mizaç ve Karakter Envanteri (MKE):

Mizaç ve Karakter Envanteri (MKE) Cloninger, Svrakic ve Przybeck (1993) tarafından geliştirilmiş, doğru ve yanlış olarak işaretlenmesi gereken iki yüz kırk cümleden oluşan bir ölçektir (Temperament and Character Inventory/TCI). Ölçeğin yetişkin formu 17 yaş ve üzerindeki kişilere uygulanır. Envanter, kişisel farklılıkların altında yatan sebeplerini dört mizaç boyutu [Yenilik Arama (Novelty Seeking), Zarardan Kaçınma (Harm Avoidance), Ödül Bağımlılığı (Reward Dependence), Sebata Etme (Persistence)] ve üç karakter boyutu [Kendini Yönetme (Self Directedness), İşbirliğine Yatkınlık (Cooperativeness), Kendini Aşma (Self Transcendence)] ile açıklayan, Cloninger'in Psikobiyolojik Kişilik Modeli'ni temel alan bir ölçektir (Arkar, 2004; Cloninger, Przybeck, Svrakic, ve Wetzel, 1994). Türk örnekleminde geçerlilik güvenilirliği farklı araştırmacılar tarafından gerçekleştirilmiştir (Arkar, 2004; Arkar ve ark., 2005; Köse ve ark., 2004). Ölçeğin

bu çalışmada kullanılan formunun alfa değerlerinin mizaç boyutlarında 0.60-0.85 arasında, karakter boyutlarında ise 0.82-0.83 arasında gözlemlendiği bildirilmiştir (Köse ve ark., 2004).

## Bulgular

### Korelasyon Analizleri

Sosyal baskınlık yönelimi puanları ile mizaç ve karakter alt ölçek puanları arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon analizi ile araştırılmıştır (bkz. Tablo 1.) Sosyal Baskınlık Yöneliminin, karakter boyutlarından kendini yönetme ( $r=-0,276^{**}$ ,  $p<.01$ , ve işbirliğine yatkınlık ( $r= -0,296^{**}$ ,  $p<.01$ ) ile negatif korelasyon ilişkisi olduğu saptanmıştır. Ayrıca kendini yönetme karakter özelliği ile zarardan kaçınma mizaç özelliği arasında negatif ( $r=-0,400$ ,  $p<.01$ ), sebat etme mizaç özelliği arasında pozitif ( $r=0,435$ ,  $p<.01$ ) ilişki saptanmıştır. İşbirliğine yatkınlık karakter özelliğinin ise ödül bağımlılığı ile pozitif ( $r=0,524$ ,  $p<.01$ ) ve sebat etme ( $r=0,411$ ,  $p<.01$ ) mizaç özellikleri ile ayrıca kendini yönetme karakter özelliği ile ( $r=0,570$ ,  $p<.01$ ) pozitif ilişkisi saptanmıştır.

**Tablo 1. Değişkenler Arası Korelasyon İlişkileri**

Değişkenler	SBY	YA	ZK	ÖB	SE	KY	İY
SBY	1						
YA	-.04	1					
ZK	-.00	-.31*	1				
OB	-.10	-.02	.06	1			
SE	-.03	-.23*	-.10	.15	1		
KY	-.27**	-.02	-.40**	.16	.43**	1	
İY	-.29**	-.10	-.12	.52**	.41**	.57**	1

\*\*  $p<.01$ , \*  $p<.05$  Değişkenler=Ci:Cinsiyet, Eğ: Eğitim, SBY:Sosyal Baskınlık Yönelimi, YA:Yenilik Arayışı, ZK:Zarardan Kaçınma,ÖB:Ödül Bağımlılığı,SE:Sebat Etme, KY:Kendini Yönetme, İY:İşbirliği Yapma

## Regresyon Analizleri

Sosyal baskınlık yöneliminin yordayıcılarını araştırmak için mizaç ve karakter alt ölçek puanları, cinsiyet, yaş ve eğitim değişkenleri ile adimsal regresyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Bulgulara göre sosyal baskınlık yönelimine ait varyansın % 20,2'si eğitim tarafından açıklanmaktadır. Eğitim ve cinsiyet birlikte sosyal baskınlığa ait varyansın % 27,8'ini açıklarken, eğitim, cinsiyet ve işbirliği yapma değişkenleri bir arada sosyal baskınlığa ait varyansın %30,6'sını açıklamaktadır. (bkz. Tablo 2.).

**Tablo 2. Stepwise Girişe Göre Sosyal Baskınlık Yöneliminin Anlamlı Yordayıcıları**

	R	R <sup>2</sup>	B	Beta	Std. Hata	F
<b>Yordayıcılar</b>						
Eğitim	.449	.202	.928	.449	2.035	23.787* .000
Cinsiyet	.527	.278	8.511	.285	2.720	17.903* .000
İşbirliği Yapma	.572	.306	-.485	-.228	.186	14.933* .000

\* $p < .001$

## Tek Yönlü Varyans Analizleri (ANOVA)

### Cinsiyete Dayalı Farklılıkların Tek Yönlü ANOVA ile Araştırılması

Sosyal baskınlık yönelimi ile mizaç ve karakter alt ölçek puanları açısından cinsiyete dayalı farklılıklar tek yönlü ANOVA ile araştırılmıştır.

Bulgulara göre kadınlarla (Ort=35,755, SS=11,574) erkekler (Ort=47,063, SS=16,130) sosyal baskınlık yönelimi açısından istatistiksel olarak anlamlı biçimde farklılaşmaktadırlar ( $F(1,94)=15,673$ ,  $p<.05$ ,  $\mu^2=0,143$ ). Buna göre erkeklerin kadınlardan daha fazla sosyal baskınlık eğilimine sahip olduğu söylenebilir.

Mizaç ve karakter alt ölçekleri bakımından cinsiyet temelli istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar kendini yönetme ve işbirliğine yatkınlık karakter boyutlarına ilişkin olarak saptanmıştır. Kendini yönetme ( $F(1,94)=5,165$ ,  $p<.05$ ,

$\mu^2=0,052$ ) karakter özelliği bakımından kadınlar (Ort=26,510, SS=6,432) erkeklerden (Ort=23,638, SS=5,924) daha yüksek ortalamalarla anlamlı biçimde farklılaşmıştır. İşbirliği yapma karakter boyutu bakımından da kadınların (Ort=28,632,SS=6,799) erkeklerden (Ort=25,702, SS=7,080) daha yüksek ortalamalarla farklılaştığı saptanmıştır (F(1,94)=4,280,  $p<.05$ ,  $\mu^2=0,044$ ).

ANOVA bulguları Tablo 3.'de ve ilgili betimleyici istatistikler Tablo 4.'te gösterilmektedir.

**Tablo 3. Cinsiyete İlişkin Farklılıkların İstatistiksel Olarak Anlamlı ANOVA Sonuçları**

Değişkenler	F	p<.05	$\eta^2$	N
Sosyal Baskınlık Yönelimi	15.673*	.00	.143	96
Kendini Yönetme	5.165*	.02	.052	96
İşbirliğine Yatkınlık	4.280*	.04	.041	96

\*  $p<.05$

**Tablo 4. Cinsiyete İlişkin Farklılıklar ANOVA Bulgularının Betimleyici İstatistikleri**

Değişkenler	Grup	Ortalama	Std. Sapma	N (96)
Sosyal Baskınlık Yönelimi	Kadın	35.755	11.574	49
	Erkek	47.063	16.130	47
Kendini Yönetme	Kadın	26.510	6.432	49
	Erkek	23.638	5.924	47
İşbirliğine Yatkınlık	Kadın	28.632	6.799	49
	Erkek	25.702	7.080	47

### **Eğitim Düzeyine İlişkin Farklılıkların Tek Yönlü ANOVA ile Araştırılması**

Sosyal baskınlık yönelimi ile mizaç ve karakter alt ölçek puanları açısından eğitim düzeyine göre farklılıklar tek yönlü ANOVA ile araştırılmıştır. Sosyal baskınlık yönelimi puanları açısından ortaokul mezunları (Ort.=66,000, SS=9,831), üniversite mezunlarından (Ort.=37,964, SS=12,842) ve lise mezunlarından (Ort.=39,310, SS=12,694) istatistiksel olarak anlamlı biçimde daha düşük ortalamalarla farklılaşmıştır (F(2,93)=21,789,  $p<.05$ ,  $\mu^2=0,319$ ). ANOVA bulguları Tablo 5.'te ve ilgili betimleyici istatistikler Tablo 6.'da gösterilmektedir.



Tablo 5. Eğitim Düzeyine İlişkin Farklılıkların İstatistiksel Olarak Anlamlı ANOVA Sonuçları

Değişken	F	p<.05	$\eta^2$	N
Sosyal Baskınlık Yönelimi	21.789*	.000	.319	96

\* p&lt;.05

Tablo 6. Eğitim Düzeyine İlişkin ANOVA Bulgularının Betimleyici İstatistikleri

Değişken	Grup	Ortalama	Std. Sapma	N (96)
Sosyal Baskınlık Yönelimi	Üniversite	37.964	12.842	57
	Lise	39.310	12.694	29
	Ortaokul	66,000	9.831	10

### Tartışma

Bulgulardan görülebileceği gibi, sosyal baskınlık yöneliminin kişilik özellikleriyle ilişkisinin araştırıldığı bu çalışmada sosyal baskınlık yöneliminin belli karakter ve mizaç özellikleriyle korelasyonu saptanmıştır. Buna göre, işbirliğine yatkınlık ve kendini yönetme gibi karakter özelliklerine ilişkin yüksek puanlar sosyal baskınlık yöneliminde azalmayla ilişkilidir. Diğer bir ifadeyle bireyin işbirliğine yatkınlık ve kendini yönetme özelliklerinin azlığı, sosyal baskınlık yönelimindeki artışla ilişkilidir. Kendini yönetme karakter özelliğinin zarardan kaçınma mizaç özelliği ile negatif korelasyonu, sebat etme ile pozitif korelasyonu kişilerin zarardan kaçınma eğilimleri arttıkça diğer gruplara karşı daha önyargılı ve ayırmacı davranışları meşruymuş gibi algılamaları olasılığını akla getirmektedir. Bireyin zarardan kaçınma eğilimindeki fazlalığın diğer gruplara karşı daha önyargılı olabilmesi ve duygu ve düşünce yapısında ayırmacılığı meşrulaştırmaya meyletmesinin hazırlayıcı faktörü olarak düşünülebilir. Gerek kendini yönetme, gerekse işbirliğine yatkınlık özelliklerinin sebat etme mizaç özelliği ile pozitif ilişkisi, sebat ederek yaşam amaçlarına ulaşamayan kişilerin dış grup üyelerini 'öteki' ilan ederek hayatlarında öldürmediklerinden sorumlu tutma yatkınlığını açıklayabilir. Ortaokul mezunlarının hem üniversite hem de lise mezunlarından daha yüksek sosyal baskınlık eğilimi göstermesi bulgusunun bunu desteklediği söylenebilir.

Bulgular, grup temelinde baskınlık yönelimini bazı kişilik özellikleriyle ilişkilendiren literatürle uyumlu olduğu gibi (Butler, 2000; Whitley ve Lee, 2000), genel önyargıyı bazı kişilik özellikleriyle ilişkilendiren araştırmalarla (Duckitt,

Wagner, DuPlessis ve Birum, 2002) ve önyargıların kişilik özellikleri üzerinden yordanabileceği saptamasıyla (Ekehammar ve Akrami, 2007) da paraleldir.

Analiz sonuçlarına göre, sosyal baskınlık yönelimine ait varyansın %20,2'sinin eğitim değişkeni ile açıklanabildiği, %30,6'sının ise eğitim, cinsiyet ve işbirliği yapma değişkenleri tarafından açıklandığı saptanmıştır. Erkeklerin kadınlardan daha fazla sosyal baskınlık eğilimine sahip oluşu diğer araştırma bulgularıyla paraleldir (Sidanius, Pratto ve Mitchell, 2001; Schmitt, Branscombe ve Kappen, 2003). Cinsiyet temelli farklılığın saptanamadığı kimi araştırmalarda kadınlarla erkekler arasında tutum farklılıklarının kadınların kadın olma rolünün getirdiği düşük eğitim gibi dezavantajlı farklılıkların ortadan kalktığı üniversite öğrencileriyle çalışılması ile ilişkilendirilmektedir. Bu çalışmada genel toplumdan ve farklı eğitim düzeylerinden katılımcılar olması, ayrıca eğitimin sosyal baskınlık yöneliminin yordayıcı faktörlerinden biri olarak saptanması bu ilişkilendirmeyi desteklemektedir.

Ayrıca kadınların kendini yönetme ve işbirliğine yatkınlık karakter özellikleri bakımından erkeklerden daha yüksek ortalamalarla farklılaşması yukarıdaki bulgularla ve literatürle uyumludur (Dambrun, Duarte ve Guimond, 2004). Sosyal Kimlik Teorisi'ne göre, toplumsal cinsiyetle özdeşleşmek sosyal baskınlıktaki cinsiyet etkisine aracılık etmektedir (Dambrun, Duarte ve Guimond, 2004). Bir başka deyişle edinilmiş toplumsal cinsiyet özelliklerinin erkeklerin kadınlardan daha yüksek sosyal baskınlık eğilimine yatkınlığında aracı rol oynayabileceği düşünülebilir, bu düşünce sonraki araştırmalarda test edilebilir. Bulgulardan görülebileceği gibi ortaokul mezunlarının üniversite mezunlarından daha fazla sosyal baskınlık yönelimi göstermesi, işbirliğine yatkınlık ve kendini yönetme karakter özelliklerinde azlığın, sosyal baskınlık yönelimindeki fazlalıkla ilişkili oluşu ve kendini yönetme karakter özelliğinin zarardan kaçınma mizaç özelliği ile negatif korelasyonu yukarıda sözü edilenlerle uyumludur.

Bu araştırmanın kesitsel bir çalışma oluşu, katılımcıların belli bir yaş aralığında ve ağırlıklı olarak üniversite mezunu olması belli başlı limitasyonlar olarak ifade edilebilir.

Literatürde mizaç özelliklerinin kalıtsal bir boyut içerebilmesi ve çok erken yaşlarda kendini göstermesi karakteristikleri nedeniyle sosyal baskınlık yönelimi gibi tutumsal eğilimlerden önce var olmalarının gerektiği ileri sürülmektedir (Bouchard ve Loehlin, 2001; Clark ve Watson, 1999). Sosyal baskınlık yönelimi ilk tanımlandığında grup temelinde ayırmacılığı desteklemekle ilişkili bir kişilik özelliği olarak kavramsallaştırılmışsa da giderek kimi karakter özellikleriyle ilişkilendirilebilecek ve sosyal konteksle ilişkili bir tutum olarak tanımlanmasının daha doğru olabileceği görüşü öne çıkmıştır. Genel olarak bulgular önyargı

konusundaki bireysel farklılıkları açıklamada kişilik ile sosyal psikolojik yapıların birleşik etkilerinin bir arada değerlendirilmesi gerektiği fikriyle paraleldir. Sosyal baskınlık yöneliminin, sağlıklı bir benlik algısı benzeri olarak tarif edilebilecek sağlıklı bir iç grup aidiyetinden farklı olduğu gerçeği akılda tutulmalıdır. Bu farklılık belki de kişinin benlik saygısına sahip oluşunun, narsistik (özsever) kişilik bozukluğuna sahip oluşundan farklı bir anlam taşınması benzetmesi üzerinden anlaşılabilir.

Sosyal baskınlık yönelimlerinin sürdürülebilir barışın inşasındaki rolü düşünüldüğünde konuya ilişkin araştırmaların sürdürülmesinin önemi anlaşılmaktadır. Farklı yaş ve eğitim düzeylerinden, farklı sosyal çevrelerden katılımcılarla yapılacak gelecek çalışmaların, sosyal baskınlık yönelimi kişilik ilişkisinin aydınlatılmasına katkısı olacaktır. Edinilmiş toplumsal cinsiyet özellikleri gibi yüksek sosyal baskınlık eğilimi yatkinlığında aracı rol oynayabilecek kimi faktörlerin sonraki araştırmalarla test edilmesi önerilir.

## Kaynakça

- Arkar, H. (2004). *Cloninger'in psikobiyolojik kişilik kuramının Türk örnekleminde sınanması*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arkar, H., Sorias, O., Tunca, Z., Şafak, C., Alkın, T., Akdede, B. B., Şahin, S., Akvardar, Y., Sarı, Ö., Özerdem, A. ve Cimilli, C. (2005). Mizaç ve karakter envanteri'nin Türkçe formunun faktör yapısı, geçerlilik ve güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 16 (3), 190-204.
- Bouchard, T. J. Jr. ve Loehlin, J.C. (2001). Genes, evolution, and personality. *Behavior Genetics*, 31, 243–273.
- Butler, J.C.R. (2000). Personality and emotional correlates of right-wing authoritarianism. *Social Behavior and Personality*, 28, 1–14.
- Clark, L.A. ve Watson, D. (1999). *Temperament: A new paradigm for trait psychology*. İçinde L.A. Pervin ve O.P. John (Ed.), *Handbook of personality* (2. baskı, s. 399–423). New York: Guilford.
- Cloninger, C.R., Przybeck, T.R., Svrakic, D.M. ve Wetzel, R.D. (1994). *The Temperament and Character Inventory (TCI): A Guide to its Development and Use*. St Louis, MO: Center for Psychobiology of Personality, Washington University.
- Cloninger, C. R. ve Svrakic, D. M. (2000). Personality disorders. In B. J. Sadock, & V. A. Sadock (Eds.), *Comprehensive textbook of psychiatry*, 1723–1764.
- Cloninger, C.R., Svrakic, D.M. ve Przybeck, T.R. (1993). A psychobiological model of temperament and character. *Archives of General Psychiatry*, 50, 975-990.
- Dambrun, M., Duarte, S. ve Guimond, S. (2004), Why are men more likely to support group-based dominance than women? The mediating role of gender identification. *British Journal of Social Psychology*, 43: 287–297. doi:10.1348/0144666041501714.

- Duckitt, J., Wagner, C., Du Plessis, I. ve Birum, I. (2002). The psychological bases of ideology and prejudice: Testing a dual process model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83, 75–93.
- Duriez, B., Van Hiel, A. ve Kossowska, M. (2005). Authoritarianism and social dominance in Western and Eastern Europe: The importance of the sociopolitical context and of political interest and involvement. *Political Psychology*, 26, 299–320.
- Ekehammar, B. Ve Akrami, N. (2007). Personality and prejudice: From Big-Five personality factors to facets. *Journal of Personality*, 75 (5), 899-926.
- Ekehammar, B., Akrami, N., Gylje, M. ve Zakrisson, I. (2004). What matters most to prejudice: Big Five personality, social dominance orientation, or right-wing authoritarianism? *European Journal of Personality*, 18, 463–482.
- Guimond, S., Dambrun, M., Michinov, N. ve Duarte, S. (2003). Does social dominance generate prejudice? Integrating individual and contextual determinants of intergroup cognitions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84, 697–721
- Huang, L. ve Liu, J. (2005). Personality and social structural implications of the situational priming of social dominance orientation. *Personality and Individual Differences*, 38(2), 267–276.
- Karaçanta, H. (2002). Üniversite öğrencilerinin sosyal baskınlık yönelimi ve başka bazı değişkenler açısından karşılaştırılması. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Köse, S., Sayar, K., Ak, İ. ve ark. (2004). Mizaç ve Karakter Envanteri (Türkçe TCI): Geçerlik, güvenirliği ve faktör yapısı. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, 14, 107-131.
- Kreindler, S.A. (2005). A dual group process model of individual differences in prejudice. *Personality and Social Psychology Review*, 9, 90–107.

- Lehmiller, J. ve Schmitt, M. (2007). Group domination and inequality in context: Evidence for the unstable meanings of social dominance and authoritarianism. *European Journal of Social Psychology*, 37(4), 704–724.
- Levin, S., Matthews, M., Guimond, S., Sidanius, J., Pratto, F., Kteily, N., Pitpitan, E.V. ve Dover, T. (2012). “Assimilation, Multiculturalism, and Colorblindness: Mediated and Moderated Relationships Between Social Dominance Orientation and Prejudice.” *Journal of Experimental Social Psychology*, 48(1), 207–212. doi:10.1016/j.jesp. 2011. 06.019.
- Pratto, F., Sidanius, J., Stallworth, L. ve Malle, B. (1994). Social dominance orientation: A personality variable predicting social and political attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 741–763.
- Reynolds, K.J., Turner, J.C., Haslam, S.A. ve Ryan, M.K. (2001). The role of personality and group factors in explaining prejudice. *Journal of Experimental Social Psychology*, 37, 427–434.
- Sidanius, J. ve Pratto, F. (1999). *Social dominance: An intergroup theory of social hierarchy and oppression*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sidanius, J., Pratto, F., Laar, C.V. ve Levin, S. (2004). Social dominance theory: its agenda and method. *Political Psychology*, 25(6), 845-880.
- Sidanius, J., Pratto, F. ve Mitchell, M. (2001). In group identification, social dominance orientation, and differential intergroup social allocation. *The Journal of Social Psychology*, 134 (2), 151-167.
- Sidanius, J., Levin, S. ve Pratto, F. (1996). Prejudice, discrimination and conflict. *International Journal of Intercultural Relations*. 20(3), 385-408. DOI:10.1016 /0147-1767(96)00025-9, Database: ScienceDirect.
- Schmitt, M., Branscombe, N. ve Kappen, D. (2003). Attitudes toward group-based inequality: Social dominance or social identity? *British Journal of Social Psychology*, 42(2), 161–186.

Smith, M.B. (1968). *Attitude change*. International encyclopedia of the Social Sciences (s.458-467). Crowell Collier ve MacMillan.

Whitley, B. E. ve Lee, S. E. (2000). The relationship of authoritarianism and related constructs to attitudes toward homosexuality. *Journal of Applied Social Psychology*, 30, 144–170.